तैत्तिरीयोपनिषद्

शिक्षाध्याय वल्ली प्रथम अनुवाक

ओ३म् शं नो मित्रः शं वरुणः । शं नो भवत्वर्यमा ।

शं न इन्द्रो बृहस्पतिः । शं नो विष्णुरुरुक्रमः ।

नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो ।

त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि ।

ऋतं वदिष्यामि । सत्यं वदिष्यामि ।

तन्मामवतु । तद्वक्तारमवतु । अवतु माम् । अवतु वक्तारम् ।

ओ३म् शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली द्वितीय अनुवाक

ओ३म् शीक्षां व्याख्यास्यामः । वर्णः स्वरः । मात्रा बलम् ।

साम संतानः । इत्युक्तः शीक्षाध्यायः ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली तृतीय अनुवाक

सह नौ यशः । सह नौ ब्रह्मवर्चसम् ।

अथातः सꣳहिताया उपनिषदं व्याख्यास्यामः ।

पंचस्वधिकरणेषु । अधिलोकमधिज्यौतिषमधिविद्यमधिप्रजमध्यात्मम् ।

ता महासꣳहिता इत्याचक्षते ॥१॥

अथाधिलोकम् । पृथिवी पूर्वरूपम् । द्यौरुत्तररूपम् ।

आकाशः संधिः । वायुः संधानम् । इत्यधिलोकम् ॥२॥

अथाधिज्यौतिषम् । अग्निः पूर्वरूपम् । आदित्य उत्तररूपम् ।

आपः संधिः । वैद्युतः संधानम् । इत्यधिज्यौतिषम् ॥३॥

अथाधिविद्यम् । आचार्यः पूर्वरूपम् । अन्तेवास्युत्तररूपम् ।

विद्या संधिः । प्रवचनꣳ संधानम् । इत्यधिविद्यम् ॥४॥

अथाधिप्रजम् । माता पूर्वरूपम् । पितोत्तररूपम् ।

प्रजाः संधिः । प्रजननꣳ संधानम् । इत्यधिप्रजम् ॥५॥

अथाध्यात्मम् । अधरा हनुः पूर्वरूपम् । उत्तरा हनुरुत्तररूपम् ।

वाक् संधिः । जिह्वा संधानम् । इत्याध्यात्मम् ॥६॥

इतीमा महासꣳहिताः । य एवमेता महासꣳहिता व्याख्याता वेद ।

संधीयते प्रजया पशुभिः । ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन सुवर्ग्येण लोकेन ॥७॥

शिक्षाध्याय वल्ली चतुर्थ अनुवाक

यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपः । छन्दोभ्योऽध्यमृतात्संबभूव ।

स मेन्द्रो मेधया स्पृणोतु । अमृतस्य देव धारणो भूयासम् ।

शरीरं मे विचर्षणम् । जिह्वा मे मधुमत्तमा । कर्णाभ्यां भूरि विश्रुवम् ।

ब्रह्मणः कोशोऽसि मेधया पिहितः । श्रुतं मे गोपाय ॥१॥

आवहन्ती वितन्वाना । कुर्वाणाऽचीरमात्मनः । वासाꣳसि मम गावश्च ।

अन्नपाने च सर्वदा । ततो मे श्रियमावह । लोमशां पशुभिः सह स्वाहा ।

आ मा यन्तु ब्रह्मचारिणः स्वाहा । वि मा यन्तु ब्रह्मचारिणः स्वाहा ।

प्र मा यन्तु ब्रह्मचारिणः स्वाहा । दमायन्तु ब्रह्मचारिणः स्वाहा ।

शमायन्तु ब्रह्मचारिणः स्वाहा ॥२॥

यशो जनेऽसानि स्वाहा । श्रेयान् वस्यसोऽसानि स्वाहा ।

तं त्वा भग प्रविशानि स्वाहा । स मा भग प्रविश स्वाहा ।

तस्मिन् सहस्रशाखे । नि भगाहं त्वयि मृजे स्वाहा ।

यथापः प्रवता यन्ति । यथा मासा अहर्जरम् । एवं मां ब्रह्मचारिणः ।

धातरायन्तु सर्वतः स्वाहा । प्रतिवेशोऽसि प्र मा भाहि प्र मा पद्यस्व ॥३॥

शिक्षाध्याय वल्ली पञ्चम अनुवाक

भूर्भुवः सुवरिति वा एतास्तिस्रो व्याहृतयः । तासामु ह स्मैतां चतुर्थीम् ।

माहाचमस्यः प्रवेदयते । मह इति । तद्ब्रह्म । स आत्मा । अंगान्यन्या देवताः ।

भूरिति वा अयं लोकः । भुव इत्यन्तरिक्षम् । सुवरित्यसौ लोकः ।

मह इत्यादित्यः । आदित्येन वा व सर्वे लोका महीयन्ते ॥१॥

भूरिति वा अग्निः । भुवः इति वायुः । सुवरित्यादित्यः ।

मह इति चन्द्रमाः । चन्द्रमसा वाव सर्वाणि ज्योतीꣳषि महीयन्ते ॥२॥

भूरिति वा ऋचः । भुव इति सामानि । सुवरिति यजूꣳषि ।

मह इति ब्रह्म । ब्रह्मणा वा व सर्वे वेदा महीयन्ते ।

भूरिति वै प्राणः । भुव इत्यपानः । सुवरिति व्यानः ।

मह इत्यन्नम् । अन्नेन वाव सर्वे प्राणा महीयन्ते ।

ता वा एताश्चतस्रश्चतुर्धा । चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः ।

ता यो वेद । स वेद ब्रह्म । सर्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति ॥३॥

शिक्षाध्याय वल्ली षष्ठ अनुवाक

स य एषोऽन्तर्हृदय आकाशः । तस्मिन्नयं पुरुषो मनोमयः ।

अमृतो हिरण्मयः । अन्तरेण तालुके । य एष स्तन इवावलम्बते ।

सेन्द्रयोनिः । यत्रासौ केशान्तो विवर्तते । व्यपोह्य शीर्षकपाले ॥१॥

भूरित्यग्नौ प्रतितिष्ठति । भुव इति वायौ । सुवरित्यादित्ये । मह इति ब्रह्मणि ।

आप्नोति स्वाराज्यम् । आप्नोति मनसस्पतिम् ।

वाक्पतिश्चक्षुष्पतिः । श्रोत्रपतिर्विज्ञानपतिः । एतत्ततो भवति ।

आकाशशरीरं ब्रह्म । सत्यात्मप्राणारामं मन आनन्दम् ।

शान्तिसमृद्धममृतम् । इति प्राचीनयोग्योपास्स्व ॥२॥

शिक्षाध्याय वल्ली सप्तम अनुवाक

पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्दिशोऽवान्तरदिशाः । अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि ।

आप ओषधयो वनस्पतय आकाश आत्मा । इत्यधिभूतम् ।

अथाध्यात्मम् । प्राणो व्यानोऽपान उदानः समानः ।

चक्षुः श्रोत्रं मनो वाक् त्वक् । चर्म मा꣣स꣣ स्नावास्थि मज्जा ।

एतदधिविधाय ऋषिरवोचत् । पाङ्क्तं वा इदꣳ सर्वम् ।

पाङ्क्तेनैव पाङ्क्तꣳ स्पृणोतीति ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली अष्टम अनुवाक

ओमिति ब्रह्म । ओमितीदꣳ सर्वम् ।

ओमित्येतदनुकृति ह स्म वा अप्योꣳ श्रावयेत्याश्रावयन्ति ।

ओमिति सामानि गायन्ति । ओꣳ शोमिति शस्त्राणि शꣳसन्ति ।

ओमित्यध्वर्युः प्रतिगरं प्रतिगृणाति ।

ओमिति ब्रह्मा प्रसौति । ओमित्यग्निहोत्रमनुजानाति ।

ओमिति ब्राह्मणः प्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मोपाप्नवानीति । ब्रह्मैवोपाप्नोति ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली नवम अनुवाक

ऋतं च स्वाध्यायप्रवचने च । सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने च ।

तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च । दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च । अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने च । अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

मानुषं च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च ।

प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

सत्यमिति सत्यवचा राथीतरः । तप इति तपोनित्यः पौरुशिष्टिः ।

स्वाध्यायप्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः । तद्धि तपस्तद्धि तपः ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली दशम अनुवाक

अहं वृक्षस्य रेरिवा । कीर्तिः पृष्ठं गिरेरिव ।

ऊर्ध्वपवित्रो वाजिनीव स्वमृतमस्मि ।

द्रविण॑ꣳ सुवर्चसम् । सुमेधा अमृतोक्षितः ।

इति त्रिशंकोर्वेदानुवचनम् ॥१॥

शिक्षाध्याय वल्ली एकादश अनुवाक

वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति ।

सत्यं वद । धर्मं चर । स्वाध्यायान्मा प्रमदः ।

आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः ।

सत्यान्न प्रमदितव्यम् । धर्मान्न प्रमदितव्यम् । कुशलान्न प्रमदितव्यम् ।

भूत्यै न प्रमदितव्यम् । स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यम् ॥१॥

देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदितव्यम् ।

मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्य देवो भव । अतिथि देवो भव ।

यान्यनवद्यानि कर्माणि, तानि सेवितव्यानि, नो इतराणि ।

यान्यस्माक॑ꣳ सुचरितानि, तानि त्वयोपास्यानि नो इतराणि ॥२॥

ये के चास्मच्छ्रेया॑ꣳसो ब्रह्मणाः, तेषां त्वयाऽऽसनेन प्रश्वसितव्यम् ।

श्रद्धया देयम् । अश्रद्धया देयम् । श्रिया देयम् ।

ह्रिया देयम् । भिया देयम् । संविदा देयम् ॥३॥

अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् ।

ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ताः आयुक्ताः । अलूक्षा धर्मकामाः स्युः ।

यथा ते तत्र वर्तेरन् । तथा तत्र वर्तेथाः ।

अथाभ्याख्यातेषु । ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ताः आयुक्ताः ।

अलूक्षा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तेषु वर्तेरन् । तथा तेषु वर्तेथाः ।

एष आदेशः । एष उपदेशः । एषा वेदोपनिषत् ।

एतदनुशासनम् । एवमुपासितव्यम् । एवमु चैतदुपास्याम् ॥४॥

शिक्षाध्याय वल्ली द्वादश अनुवाक

शं नो मित्रः शं वरुणः । शं नो भवत्वर्यमा ।

शं न इन्द्रो बृहस्पतिः । शं नो विष्णुरुरुक्रमः ।

नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि ।

त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रहमावादिषम् । ऋतमवादिषम् । सत्यमवादिषम् ।

तन्मामावीत् । तद्वक्तारमावीत् । आवीन्माम् । आवीद्वक्तारम् ।

ओ३म् शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥१॥

ब्रह्मानन्द वल्ली प्रथम अनुवाक

ओ३म् सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै ।

तेजस्वि नावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।

ओ३म् शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ओ३म् ब्रह्मविदाप्नोति परम् । तदेषाऽभ्युक्ता । सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ।

यो वेद निहितं गुहायां परमे व्योमन् ।

सोऽश्नुते सर्वान् कामान् सह ब्रह्मणा विपश्चितेति ॥

तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः । आकाशाद्वायुः । वायोरग्निः ।

अग्नेरापः । अद्भ्यः पृथिवी । पृथिव्या ओषधयः । ओषधीभ्योऽन्नम् ।

अन्नाद्रेतः । रेतसः पुरुषः । स वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः । तस्येदमेव शिरः ।

अयं दक्षिणः पक्षः । अयमुत्तरः पक्षः । अयमात्मा । इदं पुच्छं प्रतिष्ठा ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥क॥

<u>ब्रह्मानन्द वल्ली द्वितीय अनुवाक</u>

अन्नाद्वै प्रजाः प्रजायन्ते । याः काश्च पृथिवीꣳश्रिताः ।

अथो अन्नेनैव जीवन्ति । अथैनदपि यन्त्यन्ततः ।

अन्नꣳहि भूतानां ज्येष्ठम् । तस्मात्सर्वौषधमुच्यते ।

सर्वं वै तेऽन्नमाप्नुवन्ति । येऽन्नं ब्रह्मोपासते ।

अन्नꣳहि भूतानां ज्येष्ठं । तस्मात्सर्वौषधमुच्यते ।

अन्नाद् भूतानि जायन्ते । जातान्यन्नेन वर्धन्ते ।

अद्यतेऽत्ति च भूतानि । तस्मादन्नं तदुच्यत इति ।

तस्माद्वा एतस्मादन्नरसमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः ।

तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् ।

अन्वयं पुरुषविधः । तस्य प्राण एव शिरः ।

व्यानो दक्षिणः पक्षः । अपानः उत्तरः पक्षः । आकाश आत्मा ।

पृथिवी पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति ॥ख॥

ब्रह्मानन्द वल्ली तृतीय अनुवाक

प्राणं देवा अनु प्राणन्ति । मनुष्याः पशवश्च ये ।

प्राणो हि भूतानामायुः । तस्मात्सर्वायुषमुच्यते ।

सर्वमेव त आयुर्यन्ति । ये प्राणं ब्रह्मोपासते ।

प्राणो हि भूतानामायुः । तस्मात्सर्वायुषमुच्यत इति ।

तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।

तस्माद्वा एतस्मात्प्राणमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा मनोमयः ।

तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव ।

तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।

तस्य यजुरेव शिरः । ऋग् दक्षिणः पक्षः ।

सामोत्तरः पक्षः । आदेश आत्मा ।

अथर्वाङ्गिरसः पुच्छं प्रतिष्ठा ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥ग॥

ब्रह्मानन्द वल्ली चतुर्थ अनुवाक

यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।

आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कदाचनेति ।

तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।

तस्माद्वा एतस्मान्मनोमयात् ।

अन्योऽन्तर आत्मा विज्ञानमयः ।

तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव ।

तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।

तस्य श्रद्धैव शिरः । ऋतं दक्षिणः पक्षः ।

सत्यमुत्तरः पक्षः । योग आत्मा ।

महः पुच्छं प्रतिष्ठा ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥घ॥

ब्रह्मानन्द वल्ली पञ्चम अनुवाक

विज्ञानं यज्ञं तनुते । कर्माणि तनुतेऽपि च ।

विज्ञानं देवाः सर्वे । ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते ।

विज्ञानं ब्रह्म चेद्वेद । तस्माच्चेन्न प्रमाद्यति । शरीरे पाप्मनो हित्वा ।

सर्वान्कामान्समश्नुत इति ।

तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।

तस्माद्वा एतस्माद्विज्ञानमयात् ।

अन्योऽन्तर आत्माऽऽनन्दमयः ।

तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव ।

तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।

तस्य प्रियमेव शिरः । मोदो दक्षिणः पक्षः ।

प्रमोद उत्तरः पक्षः । आनन्द आत्मा ।

ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥ङ॥

ब्रह्मानन्द वल्ली षष्ठ अनुवाक

असन्नेव स भवति । असद् ब्रह्मेति वेद चेत् ।

अस्ति ब्रह्मेति चेद्वेद । सन्तमेनं ततो विदुरिति ।

तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।

अथातोऽनुप्रश्नाः । उताविद्वानमुं लोकं प्रेत्य ।

कश्चन गच्छति ३ ।

आहो विद्वानमुं लोकं प्रेत्य ।

कश्चित्समश्नुता ३ उ ।

सोऽकामयत । बहु स्यां प्रजायेयेति ।

स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । इदꣳ सर्वमसृजत ।

यदिदं किंच । तत्सृष्ट्वा । तदेवानुप्राविशत् ।

तदनु प्रविश्य । सच्च त्यच्चाभवत् ।

निरुकतं चानिरुक्तं च । निलयनं चानिलयनं च । विज्ञानं चाविज्ञानं च ।

सत्यं चानृतं च । सत्यमभवत् ।

यदिदं किंच । तत्सत्यमित्याचक्षते।

तदप्येष श्लोको भवति ॥च॥

ब्रह्मानन्द वल्ली सप्तम अनुवाक

असद्वा इदमग्र आसीत् । ततो वै सदजायत ।

तदात्मानꣳ स्वयमकुरुत ।

तस्मात्तत्सुकृतमुच्यत इति ।

यद्वै तत्सुकृतम् । रसो वै सः ।

रसꣳ ह्येवायं लब्ध्वानन्दी भवति ।

को ह्येवान्यात् कः प्राण्यात् ।

यदेष आकाश आनन्दो न स्यात् ।

एष ह्येवानन्दयाति ।

यदा ह्येवैष एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्येऽनिरुक्तेऽनिलयनेऽभयं प्रतिष्ठां विन्दते ।

अथ सोऽभयं गतो भवति ।

यदा ह्येवैष एतस्मिन्नुदरमन्तरं कुरुते ।

अथ तस्य भयं भवति ।

तत्त्वेव भयं विदुषोऽमान्वानस्य ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥छ॥

ब्रह्मानन्द वल्ली अष्टम अनुवाक

भीषाऽस्माद्वातः पवते । भीषोदेति सूर्यः । भीषाऽस्मादग्निश्चेन्द्रश्च ।

मृत्युर्धावति पञ्चम इति । सैषाऽनन्दस्य मीमाꣳसा भवति ।

युवा स्यात्साधुयुवाऽध्यायकः । आशिष्ठो द्रढिष्ठो बलिष्ठः ।

तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य पूर्णा स्यात् ।

स एको मानुष आनन्दः । ते ये शतं मानुषा आनन्दाः ।

स एको मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दाः ।

स एको देवगन्धर्वाणामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं देवगन्धर्वाणामानन्दाः ।

स एकः पितृणां चिरलोकलोकानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं पितृणां चिरलोकलोकानामानन्दाः ।

स एक आजानजानां देवानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतमाजानजानां देवानामानन्दाः ।

स एकः कर्मदेवानां देवानामानन्दः । ये कर्मणा देवानपियन्ति ।

श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं कर्मदेवानां देवानामानन्दाः ।

स एको देवानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं देवानामानन्दाः ।

स एक इन्द्रस्यानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतमिन्द्रस्यानन्दाः ।

स एको बृहस्पतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं बृहस्पतेरानन्दाः ।

स एकः प्रजापतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं प्रजापतेरानन्दाः ।

स एको ब्रह्मण आनन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये । स एकः ।

स य एवंवित् । अस्माल्लोकात्प्रेत्य ।

एतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रामति ।

एतं प्राणमयमात्मानमुपसंक्रामति ।

एतं मनोमयमात्मानमुपसंक्रामति ।

एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसंक्रामति ।

एतमानन्दमयमात्मानमुपसंक्रामति ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥ज॥

ब्रह्मानन्द वल्ली नवम अनुवाक

यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।

आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कुतश्चनेति ।

एतꣳ ह वाव न तपति । किमहं साधु नाकरवम् ।

किमहं पापमकवरमिति । स य एवं विद्वानेते आत्मानꣳ स्पृणुते ।

उभे ह्येवैष एते आत्मानꣳ स्पृणुते । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥झ॥

भृगु वल्ली प्रथम अनुवाक

भृगुर्वै वारुणिः । वरुणं पितरमुपससार ।

अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तस्मा एतत्प्रोवाच ।

अन्नं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं मनो वाचमिति ।

तꣳ होवाच । यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते ।

येन जातानि जीवन्ति । यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति ।

तद्विजिज्ञासस्व । तद् ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत ।

स तपस्तप्त्वा ॥

भृगु वल्ली द्वितीय अनुवाक

अन्नं ब्रह्मेति व्यजानात् ।

अन्नाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।

अन्नेन जातानि जीवन्ति । अन्नं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा ॥

भृगु वल्ली तृतीय अनुवाक

प्राणो ब्रह्मेति व्यजानात् ।

प्राणाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।

प्राणेन जातानि जीवन्ति । प्राणं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा ॥

भृगु वल्ली चतुर्थ अनुवाक

मनो ब्रह्मेति व्यजानात् ।

मनसो ह्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।

मनसा जातानि जीवन्ति । मनः प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा ॥

भृगु वल्ली पञ्चम अनुवाक

विज्ञानं ब्रह्मेति व्यजानात् ।

विज्ञानाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।

विज्ञानेन जातानि जीवन्ति । विज्ञानं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा ॥

भृगु वल्ली षष्ठ अनुवाक

आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात् ।

आनन्दाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।

आनन्देन जातानि जीवन्ति । आनन्दं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति ।

सैषा भार्गवी वारुणी विद्या । परमे व्योमन् प्रतिष्ठिता ।

स य एवं वेद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति ।

महान् भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान् कीर्त्या ।

भृगु वल्ली सप्तम अनुवाक

अन्नं न निन्द्यात् । तद् व्रतम् । प्राणो वा अन्नम् ।

शरीरमन्नादम् । प्राणे शरीरं प्रतिष्ठितम् ।

शरीरे प्राणः प्रतिष्ठितः ।

तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् ।

स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति ।

महान् भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान् कीर्त्या ।

भृगु वल्ली अष्टम अनुवाक

अन्नं न परिचक्षीत । तद् व्रतम् । आपो वा अन्नम् ।

ज्योतिरन्नादम् । अप्सु ज्योतिः प्रतिष्ठितम् ।

ज्योतिष्यापः प्रतिष्ठिताः ।

तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् ।

स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति ।

महान् भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान् कीर्त्या ।

भृगु वल्ली नवम अनुवाक

अन्नं बहु कुर्वीत । तद् व्रतम् । पृथिवी वा अन्नम् ।

आकाशोऽन्नादः । पृथिव्यामाकाशः प्रतिष्ठितः ।

आकाशे पृथिवी प्रतिष्ठिता ।

तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् ।

स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति ।

महान् भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान् कीर्त्या ।

भृगु वल्ली दशम अनुवाक

न कञ्चन वसतौ प्रत्याचक्षीत । तद् व्रतम् ।

तस्माद्यया कया च विधया बह्वन्नं प्राप्नुयात् । अराध्यस्मा अन्नमित्याचक्षते ।

एतद्वै मुखतोऽन्नꣳ राद्धम् । मुखतोऽस्मा अन्नꣳ राध्यते । एतद्वै मध्यतोऽन्नꣳ राद्धम् । मध्यतोऽस्मा अन्नꣳ राध्यते । एतद्वा अन्ततोऽन्नꣳ राद्धम् । अन्ततोऽस्मा अन्नꣳ राध्यते ॥१॥

य एवं वेद । क्षेम इति वाची । योगक्षेम इति प्राणापानयोः । कर्मेति हस्तयोः । गतिरिति । पादयोः । विमुक्तिरिति पायौ । इति मानुषीः समाज्ञाः ॥२॥

अथ दैवीः । तृप्तिरिति वृष्टौ । बलमिति विद्युति । यश इति पशुषु । ज्योतिरिति नक्षत्रेषु । प्रजापतिरमृतमानन्द इत्युपस्थे । सर्वमित्याकाशे ॥३॥

तत्प्रतिष्ठेत्युपासीत । प्रतिष्ठावान् भवति । तन्मह इत्युपासीत । महान् भवति । तन्मन इत्युपासीत । मानवान् भवति । तन्नम इत्युपासीत । नम्यन्तेऽस्मै कामाः । तद्ब्रह्मेत्युपासीत । ब्रह्मवान् भवति । तद्ब्रह्मणः परिमर इत्युपासीत । पर्येणं म्रियन्ते द्विषन्तः सपत्नाः । परि येऽप्रिया भ्रातृव्याः ॥४॥

स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये ।

स एकः । स य एवंवित् । अस्माल्लोकात्प्रेत्य । एतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रम्य । एतं प्राणमयमात्मानमुपसंक्रम्य । एतं मनोमयमात्मानमुपसंक्रम्य ।

एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसंक्रम्य । एतमानन्दमयमात्मानमुपसंक्रम्य । इमांल्लोकान्कामान्नीकामरूप्यनुसंचरन् । एतत्साम गायन्नास्ते ॥५॥

हा३वु हा३वु हा३वु । अहमन्नमहमन्नमहमन्नम् । अहमन्नादो३ ऽहमन्नादो३ ऽहमन्नादः । अहꣳ श्लोककृदहꣳ श्लोककृदहꣳ श्लोककृत् । अहमस्मि प्रथमजा ऋता३स्य । पूर्वं देवेभ्योऽमृतस्य ना३भायि । यो मा ददाति स इदेव मा३वाः । अहमन्नमन्नमदन्तमा३द्मि । अहं विश्वं भुवनमभ्यभवा३म् । सुवर्णज्योतिः । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥६॥